

או דלמא, כיון שכתוב בפרשת גירושין ויצאה והיתה, איתקוש הוויות להרדי דלשון והיתה כולל את כל ההוויות, ומקיש יציאה להויה שגם היציאה תהא מכל סוגי ההוויות, ולכך הגט פסול. תיקו.

מתניתין:

גופו של גט, עיקר הנוסח שצריך שיהא כתוב בגט הוא — הרי את מותרת לכל אדם, ואף שלא כתוב בגט שהבעל הוא זה שמגרש אותה בגט הזה ממנו, מכל מקום, היות שהגט נמצא תחת ידה, זה עצמו הראיה שהגט ניתן בשביל שתתגרש על ידו, שהרי אין אדם כותב לאשתו גט ללא שרוצה לגרשה, ולכן די בנוסח הזה לכתיבת הגט.

רבי יהודה אומר: צריך לכתוב גם "ודן, וגט" ^{פג-ב} זה, דיהוי ליכי מינאי, שיהיה לך ממני, יהא ספר תירוכין ספר גירושין, ואגרת שבוקין ואיגרת עזיבה ממני, וגט פטורין וגט כריתות, למחך ללכת להתנסבא להנשא לכל גבר דיתצביין לכל אדם שתצצי להנשא לו", אבל אם יהיה כתוב בגט רק הרי את מותרת לכל אדם, אין הוכחה שכוונתו לגרשה בגט זה, ויש מקום לפרש שמגרשה בדיבור, ומה

בנשואין הא לא שייך, כיון שלגבי נשואין הוא לא שייך ומותרת לכל אדם הגט כשר.

או דלמא, קנין כספו הוא יאכל בו' כתיב וכיון שבעלה הכהן אינו יכול להאכיל אותה מוכרה שאינה נחשבת לקנין כספו, ועדיין מקצת מהאישות נשאר אצל המגרש, ונחשב ששייר בגט, ולכן הגט פסול.

עוד יש להסתפק, באופן שאמר לה חוין מירושתיך, שאם תמותי אני יורשיך, מהו?

בנשואין הא לא שייך, כיון שלגבי נשואין הוא לא שייך הגט כשר. ⁽⁵⁸⁾

או דלמא "לשארן וירש אותה" כתיב, ומפסוק זה לומדים שהבעל יורש את אשתו, וכיון שבעלה הראשון יורש אותה בהכרח שעדיין היא אשתו, ונחשב ששייר בגט, ולכן הגט פסול.

עוד יש להסתפק, באופן שאמר לה חוין מקידושיך בשטר, שאם יקדשו אותך בשטר לא יחולו הקידושין, נמצא ששייר בה אחד מדרכי הקידושין, מהו?

מי אמרינן, אפשר דמקדש לה בכסף ובביאה, כיון שיכול אחר לקדשה בקידושי כסף ובקידושי ביאה אינו נחשב ששייר בגט, והגט כשר.

ושפיר יכול להשאיר לעצמו חלק מהאישות.

58. מכאן הוכיח הגר"ח בפרק י"ג ממכירה שזכות הבעל בירושת אשתו אינה כשאר דיני הירושה שחל רק בזמן המיתה, אלא הוא דין שחל בזמן הנשואין כחלק מהאישות, ולכן יש לגמרא צד לומר שזה נחשב ששייר חלק מהאישות. ועי' במלא הרועים.

אינה קנין כספו ואיך יכולה לאכול בתרומה. ומכאן זה הוכיח בשערי יושר שער ו' סוף פרק י' שדעת התוס' שזכות אכילת תרומה הוא פרט מחלקי האישות שיש לו בה, ומה שהגמרא אומרת שטעם אכילתה משום שהיא קנין כספו, הוא כמו שביאר השטמ"ק בכתובות נו — א, שאותו קנין אישות בא על ידי כסף, אבל סיבת האכילה היא משום שזה פרט מחלקי האישות,

האם לנמרי קאמר לה, ומגורשת גמורה היא, או שמא למלאכה קאמר לה, שמעשה ידיה, שעד היום היו שייכים לבעל, יהיו מעכשיו שלה, ואין כוונתו לגרשה ממנו לגמרי.

אמר ליה רבינא לרב אשי תא שמע מהא דתנן — גופו של גט שחרור, הרי את בת חורין הרי את לעצמך —

ויש ללמוד קל וחומר שלשון הרי את לעצמך הוא לשון גירושין —

ומה עבדא, עבד כנעני, דקני ליה גופיה, שגופו קנוי לאדונו, מכל מקום כי אמר ליה הרי את לעצמך, קני גופיה. אם הוא אמר לו הרי את לעצמך, העבד יוצא לחירות וקונה את עצמו, אשה, דלא קני גופה, שהרי אין לבעל קנין בגוף האשה, לא כל שכן שאם אמר לה הרי את לעצמך היא מגורשת.

אמר ליה רבינא לרב אשי:

אמר ליה לעבדו כתב לעבדו בגט שחרור: אין לי עסק בך, מהו? האם זה לשון של שטר שחרור או לא?

שמוסר לה את הגט אינו אלא לראיה על הגירושין.

גופו של עיקר הנוסח של לשון גט שחרור שכותבין לשפחה כנענית — הרי את בת חורין, הרי את לעצמך.

גמרא:

פשיטא, ואין ספק בדבר, שאם אמר לה לאשתו, כתב⁽⁵⁹⁾ לאשתו בגיטה הרי את בת חורין, במקום לכתוב הרי את מותרת לכל אדם, לא אמר ולא כלום, לפי שהוא לשון שחרור שפחה מעבדות, ואין זה לשון גירוש אשה —

וכן פשיטא שאם אמר לה לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם, לא אמר ולא כלום, דאין זה לשון שחרור אלא לשון גירוש אשה, ועדיין היא משועבדת למלאכה⁽⁶⁰⁾.

אבל יש להסתפק באופן שאמר לה לאשה הרי את לעצמך, מהו? מה כוונתו:

מותרת לכל אדם, שהרי עד עכשיו היתה מותרת להנשא לעבדים ואסורה לישראל, ועתה שהתירה לכל אדם מותרת היא להנשא לישראל אך אסורה היא להנשא לעבדים. ולכאוי יש בזה נפק"מ לדינא גבי במעוכבת גט שחרור שיש בה רק קנין איסור ולא קנין ממון, דלפי רש"י דידן מועיל שיאמר לה הרי את מותרת לכל אדם דאין כאן שיור ממון דבלא זה כבר אין לו בה קנין ממון, אב לפי רש"י בקידושין לא יועיל שיאמר לה הרי את מותרת לכל אדם שהרי לא הוסיף לה כלום בדיבורו. וע"ע בתורא"ש שם, ובקה"י קידושין סוף סימן י"ג.

59. על פי רש"י. אולם בטור סימן קל"ו פירש את הגמרא כפשוטה שהאומר לשון זה בעל פה בשעת הגירושין הנתינה פסולה. וכתב שם הבית יוסף שגם רש"י מודה לדברי הטור, ומה שפירש רש"י שכתב לה כן בגט, מפני שהגמרא מביאה את מימרא זו על המשנה שמדברת על גופו של גט לכן פירש זאת על הכתיבה, אבל באמת גם האומר לה כן בשעת נתינה נתינתו פסולה.

60. וברש"י כאן פירש דהטעם דאין זה גט שחרור הוא משום ששיר לעצמו קנין ממון, אולם ברש"י קידושין ו — ב שגם כלפי קנין איסור לא הוסיף לה כלום במה שאמר הרי את

רבנן סברי, ידיים (61) שאין מוכיחות, כל דיבור חלקי, אפילו שאינו מוכיח את כוונתו בדיבור הזה, הויין ידיים כאילו אמר לה את הדיבור המלא, ולכן אף על גב דלא כתב לה "ודן", ואין לנו הוכחה מגוף הגט שהוא רוצה לגרש אותה בגט זה, בכל זאת מוכחא מילתא דבהאי גיטא קא מגרש לה, כיון שאנו רואים שהגט יוצא מתחת ידה יש לנו ראייה שכוונתו לגרשה בגט זה.

ורבי יהודה סבר, ידיים שאין מוכיחות לא הויין ידיים, היכן שאמר דיבור חלקי, שלא מוכח בבידור כוונתו באותו דיבור, אינו נחשב לדיבור,

ולכן — טעמא דכתב לה ודן, דוקא אם הוא כותב, ודן דמוכחא מילתא שיש לנו הוכחה דבהאי גיטא קא מגרש לה, שהוא מתכוין לגרש אותה בגט זה.

אבל לא כתב לה ודן, אמרי, יש מקום לטעות שבדיבורא גרשה, שמתכוין לגרש בדיבורו שאומר לה הרי את מותרת לכל אדם, ומה שנתן לה שטרא את הגט אינו אלא לראיה בעלמא הוא שיהא לה עדות והוכחה שהיא פנויה.

בכדי להבין את הסוגיא הבאה עלינו להקדים את לשון טופס הגט (62)!

פטרית יתיבי ליכי, פטרתי אותך לעצמך, אנת את פלונית בת פלוני, דהוית אינתתי מקדמת דנא שהיית אשתי מזה זמן, וכדו

אמר ליה רב הנין לרב אשי, ואמרי לה ויש אומרים שרב הנין מחוונאה הוא שאמר לרב אשי —

תא שמע מהא דתניא — המוכר עבדו לעובד כוכבים קנסוהו חכמים שצריך לפדותו מידי העובד כוכבים, ומכל מקום אינו חוזר להיות עבדו, אלא אחר שפודהו מהעכו"ם יצא לחירות. ואף על פי שהעבד יוצא לחירות, צריך הוא לקבל גט שחרור מרבו ראשון.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים שאינו יוצא לחירות ללא גט שחרור, אלא שלא כתב עליו אוננו [שטר, ולקמן יבואר מהו השטר שכותב לו], אבל אם כתב עליו אוננו אינו צריך גט שחרור, אלא זהו שחרורו! השטר מהוה שטר שחרור.

מאי אוננו, מהו שטר אוננו?

אמר רב ששת: דכתב ליה, לכשתברח ממנו מן העכו"ם, אין לי עסק בך, ולכן כשיוצא מן העכו"ם אינו צריך גט שחרור.

ומוכח, שלשון אין לי עסק בך מהוה לשון שחרור:

שנינו במשנה: רבי יהודה אומר שצריך לכתוב בגט — ודן דיהוי ליכי מינאי ספר תירובין ואגרת שבוקין.

במאי קמפלגני? במה נחלקו רבי יהודה ורבנן אם צריך לכתוב בגט ודן או לא?

61. דיבור חלקי של נדר שיש במשמעותו איסור קרוי 'יד' של נדר, בדומה ליד הכלי, שכל האוחז את יד הכלי הרי הוא אוחז את כל הכלי. כן

62. כפי שהובא ברש"י ד"ה דמשמע.

האומר מקצת לשון איסור הרי חל האיסור כאילו אמר את כל לשון האיסור.

וכעת פטרית ושלחתי יתיכי אותך די תהויין כדי שתהיי רשאה רשאית ושלמאה ושולטת כנפשייכי בנפשך, למהך ללכת להתנסבא ולהנשא לכל מאן דיתיציביין עם כל מי שתרצי, (63) ואינש לא ימחי בידייכי ושום אדם אינו רשאי למחות בידך מן יומא דנן מיום זה ולעלם והלאה. ודן, וזה דיהוי ליכי מינאי, יהיה לך ממני ספר תירוכין ספר גירושיין, ואגרת שבוקין ואיגרת עזיבה ממני בדת משה וישראל.

ועכשיו הגמרא מבארת כמה דינים שנוגעים לדקדוק כתיבת הגט:

אמר אביי:

האי מאן דכתב גיטא, כשהסופר כותב את הגט יזהר שלא לכתוב ודין עם יו"ד דמשמע ודין [בחיריק], שאז יהא משמע כאילו אמר לה אני מגרשך רק אם על פי דין אני חייב לגרשך, אבל אם על פי דין אין אני חייב לגרשך לא תתגרשי (64), אלא יזהר לכתוב ודן בלא יו"ד.

וכן יזהר שלא לכתוב איגרת עם יו"ד, דמשמע איגרת, שאז יהא משמע שמגרש אותה ב"איגרת" [בפתח תחת הרי"ש] מלשון גג, והרי צריך לגרשה בגט (65) אלא יזהר לכתוב אגרת.

וכן יזהר שלא לכתוב לימהך עם יו"ד, דמשמע, שאז יהא משמע, שלי תהיי מהך, מחמת הספר הזה, והרי אינו בא אלא לגרשה.

וכן יזהר שלא לכתוב למהך במקום למהך, דמשמע שאז יהא משמע כי חוכא כאילו בא לצחוק עליה, וכדי שלא יראה כחי"ת צריך להבדיל שיהא אויר בין רגל הה"י לגג.

וכשכותב לה שנותן לה את הגט דיתהויין, כדי שתוכל להנשא לכל מי דיתיציביין שהיא רוצה, צריך לדקדק לכתוב את המילה דיתהויין בתלתא בשלשה יודיין, וכן כשכותב דיתיציביין צריך לכתוב את זה בתלתא יודיין, שאילו יכתוב בשני יודיין דמשמע, יהא משמע בלשון רבים תהויין ותציביין, ויהא משמע שבגט זה יותרו כל הנשים שבעולם לינשא.

וכשכותב שנותן לה ספר תירוכין ואגרת שבוקין לורכיה צריך להאריך לוי"ו דתירוכין ולוי"ו דשבוקין, שאילו לא יאריך את הוי"ו, דמשמע, יהא משמע כאילו כתוב תריכין ושביקין מלשון רבים, ומשמעותו שספר זה עבור נשים דעלמא ולא עבור אשה זו.

וכשכותב לה וכדו פטרית ושבקית, לורכיה לוי"ו דכרו יאריך את הוי"ו השני של המילה

64. על פי רש"י. אולם ברמב"ם פרק ד' מגירושיין הלכה י"ג מפרש, שאם יכתוב ודין עם יו"ד יהיה משמע כאילו אמר לה יהא משפט ביני ובינך.

65. על פי רש"י. אך ברמב"ם פרק ד' הלכה י"ג מפרש שאם יכתוב איגרת ביו"ד יהיה משמע

63. הקשה בספר אילת השחר, להשיטות שסוברים דתליהו וקדיש חלים הקידושין [וכמבואר ברשב"א ריש קידושין], א"כ אמאי כותבין בגט שתנשאי למי שתרצי הרי גם אם קדשה אחר בכח מקודשת, והיה צריך להיות כתוב שתוכלי להנשא עם כל אדם.

ופרכינין: ולטעמיך, גם לשיטתך, הרי כולהו, מי קאמר? הרי רבא לא הזכיר בתקנתו את שאר הלשונות שמוכרח לכתוב בגט.

אלא ודאי, שאף על פי שרבא לא הזכיר בתקנתו שצריך לכתוב את שאר הלשונות, מכל מקום ודאי שבעינין שצריך לכתוב אותם, ואם כן אף על פי שלא הזכיר רבא שצריך לכתוב ודן, הכא נמי בעינין ודאי שצריך לכתבו.

ולא הוצרך רבא לתקן אלא את הדברים שיש בהם דבר חידוש —

כי מה שתיקן רבא לכתוב מיומא דנן, בא לאפוקי להוציא מדרבי יוסי דאמר לגבי שכיב מרע שרוצה לגרש את אשתו רק על הצד שהוא ימות, ואמר הרי זה גיטך אם אני ימות, אף על פי שמשמע שהגט יחול רק לאחר שימות, והרי אי אפשר ליתן גט לאחר מיתה, מכל מקום סובר רבי יוסי שלא צריך לכתוב שהגט יחול מהיום, כיון שזמננו של שטר מוכיח עליו שכוונתו לגרשה מהיום ולאחר מותו.

ומה שתיקן רבא שצריך לכתוב ולעלם הוא בא

לאפוקי, להוציא מדבעא מיניה ממה ששאל א-19 רבא מרב נחמן —

וכדו', דמשמע, שאילו לא יאריך את הוי"ו יהא משתמע כאילו כתוב וכדי שמשמעותו מלשון כדי — כלומר בלא כלום, ומגרשה בלא ספר כריתות.

וכן יזהר שלא ליכתוב בגט לאיתנסבא באל"ף, דמשמע, שאז יהא משתמע כאילו כתוב בשני מילים לא יתנסבא שאסורה להנשא, וזה סתירה למהותו של הגט, אלא יכתוב להתנסבא בה"י שמשמעותו שתהא מותרת להנשא לכל מי שהיא רוצה.⁽⁶⁶⁾

איבעיא להו: בעינין ודן, האם ההלכה כדעת רבי יהודה שצריך לכתוב בגט ודן, או לא בעינין ודן, או שהלכה כדעת רבנן שלא צריך לכתוב ודן.

תא שמע —

דאתקין רבא בניטי, שרבא תיקן לסופרים לכתוב בגט: איך פלניא בר פלניא שמו של המגרש ושם אביו, פטר ותריך ומגרש ית פלוניתא אינתתיה את פלונית שהיא אשתו, דהות אינתתיה מן קרב דנא שהיתה אשתו מזמן, ומגרשה מיומא דנן ולעלם מיום זה ואילך.

מדדיקת הגמרא — ואילו "ודן" לא קאמר, הרי לא הוזכר בדברי רבא שתיקן לסופרים שיכתבו ודן, ומשמע שאין הלכה כרבי יהודה.

66. ונחלקו הראשונים מה הדיו אם לא דקדק בכל הדקדוקים הללו, דעת הרמב"ם שהגט פסול אך אם נשאת לא תצא, אולם דעת הראב"ד והעיטור [הובאו בראשונים בסגיינ] שדווקא אם הבעל כתב כן בגט הגט פסול וכן אם צווה הבעל לסופר לכתוב באופן הזה הגט פסול, אבל אם טעה הסופר ולא דקדק הגט כשר.

כאילו כתב אי גרת בשתי תיבות, כלומר אם זנית אני מגרשיך ואם לאו איני מגרשיך. ועי' קרבן נתנאל אות פ' שלדעת רש"י אם כתב איגרת ביו"ד בדיעבד הגט כשר שהרי למעשה אינו מגרשה בגט אלא בגט, אולם לדעת הרמב"ם אין זה גט אף בדיעבד כיון שזה סתירה למהותו של הגט.